

The Periwig-Maker

Bevezetés

A Daniel Defoe 1722-es kiadású, az 1665-ös londoni pestisjárvány eseményeit taglaló A Londoni Pestis alapján készült filmet, A Parókakészítő-t 1999 novemberében adták ki Kenneth Branagh narrálásával, német gyártásban. Ez a kb. 15 perces rövidfilm számomra az első olyan stop-motion-technikával készült animációs alkotás, aminek hatására érdekelni kezdett a műfaj. A következő évben tarolt a kisebb-nagyobb filmfesztiválok, majd 2001-ben a 73. Oscar-gálán jelölésig jutott Legjobb Animált Rövidfilm kategóriában. A több mint 600 perc olvasási időt igénylő Defoe-kötethez képest üdítően rövid a 14:43-as teljes futamidő úgy első ránézésre, azonban egy megtekintés után is akkora hatást gyakorol az emberre, hogy átértékelődik az idő szerepe. Még csak 40 másodperc telik el a filmből ugyanis, amikor már legalább egy tucatnyi hatás érte a nézőt a lassan mozgó kamerák ellenére.

A film nyelve és cselekménye

Ebben az első percben, a holdfénytől megvilágított, háttérben épületeket, a város képét mutató, az előtérben pedig egy kikötött ladikot láttató, köddel bevont Temze partjáról vezet minket fel a kamera emberi maradványok látványa és az ásás hangjai között egy sírgödör peremére, ahova mivel alulról érkezünk, érezhetjük, hogy konkrétan a halálból emelkedtünk addig. Ekkor meglátjuk a városfal előtt álló halottaskocsit, ami mellett egy ember tart lámpát félhomályban lévő társának, aki belefördítja a kocsit a mélységbe, így annak egyetlen utasa alábukik a tömegsírba, míg a túloldalon harmadik társuk keresztet vet, elmond egy imát, majd hozzálát, hogy betemesse a gödröt. Ekkor 40 másodperc telt tehát el, következik a főcím a továbbra is egy ívben, de a városba egyik utcáján lassan elinduló kamera képén. Alig egy perc elteltével érezzük, hogy a cselekmény és az események középpontja felé tartunk fizikailag és metaforikusan is. A narrátor ekkor szólal meg először, helyreteszi eddigi kétségeinket, és innentől szinte végig az ő hangján halljuk egy-egy naplóbejegyzését, amik szinte egy az egyben idézetek az eredeti Defoe-műből.

A zene egyáltalán nem intenzív, szó sincs zeneszámokról, mégis egy szinte vég nélküli, többhangszeres disszonáns aláfestést hallunk, ami csak fokozza az amúgy is erős negatív érzelmeket. Csak egy-egy sikítás, vagy más fontos hanghatás hatására áll meg, utána pedig a jelenethez alkalmazkodva tovább folyik végig a filmen akár a lusta, de mégis halálos Temze.

Halljuk az említett „death bells”-t, a halálkolompokat, a teljes kihaltság érzetét keltő városban a legkisebb nesz is felerősödve hallatszik, mintegy ASMR-hatást keltve.

Főhősünk, a parókakészítő szemszögéből látjuk inntől kezdve az utcán történő dolgokat, míg bent a házban ő van a középpontban. Látjuk a szoba tartalmát: korhű asztal és székek, próbabábúk fején parókák, valamint kályha. Nagyon erős szimbolikájú a házak ajtajára vörössel festett kereszt, és a „Please God, have mercy on us!” felirat. A ködös második éjszakán, miután a vöröshajú kislány valószínűleg egyetlen addig élő családtagját is elvesztette, kiszökik az utcán maradt játékaért, ezt a váratlan csínyt a zene rövidebb hegedűütemekkel követi. Ekkor történik meg az első interakció, amiben a parókakészítő is részt vesz: a kislány meglátja őt, egy pillanatra összenéznek, majd főhősünk zavartan tovább törli a port ablakpárkányáról. A következő jelenetben szuperközeliben látjuk a főhős szemszögéből előbb az Orders-füzetet, majd ennek üressége után a Diary-t, amibe kis gondolkodás után írni kezd. Az egyik legerősebb jelenet következik, főhősünket szemből mutatják, amint naplójába a fertőzés természetéről gondolkodik, párhuzamosan pedig látjuk és halljuk a kislányt köhögni, a betegség első jeleit magán hordozni. Amikor közvetlenül ablaka előtt köhög a kislány, a főhős felnéz és megáll az írásban, (FPS)/POV-ből látjuk, amint a tinta lecsöppen és foltot hagy a papíron. Reggel a főhős ablaka előtt talált kislányt a lezárt házat őrző őr megragadja, és egy sokatmondó pillantás/biccentés keretében elviszi a megriadt parókakészítő elől.

Újra este, eddig nem mutatott részét látjuk a lakásnak, amiben a nyugtalan parókakészítő téblábol, majd a jelenet eleje óta hallható kalapálás abbamaradásával az ablakhoz megy, és meglátja a „bedeszkázott ablakai(t) a halált hordozó háznak”, ahogy azt a Tankcsapda is megénekelte. Eközben már másodszorra látunk patkányt átcincogni a képen jobbról balra. A csúcsponton először látjuk a főhős képzeletének szüleményét, az előszobájában áll kislányt, aki nála akar meghalni, de udvariasan felajánlja, hogy ha zavarja, hazamegy és ott hal meg. Ez az elborzasztó jelenet tartalmazza a film egyetlen valódi „dialógusát”, ám az eseményekhez tökéletesen illik ez a párbeszéd-nélküli, magányos hangulat. Reggel a maga elé meredő főhős mögött látható falon jelenik meg az őr, kezében a halott kislánnyal, és úgy látjuk, mintha a lányt a főhős elé, az asztalra tenné le (miközben a valóságban kint az utcán a halottaskocsira). Éjszaka aztán a kihalt utcák vágó-állóképei után a sírgödör szélén meredten álló főhőst látjuk. A harangszó közben közről mutatják az arcát, ez a kameraállás marad, amíg eldönti, hogy lemászik a gödörbe. Ezután a gödröt főntről látjuk, szinte belezuhanunk, ezzel is érezzük a halál közelségét még a képernyőn keresztül is. A kamera közelebbi képre vált amint a főhős letérdel és ollóját a „földre” (a többi halottra) téve, a játék láttán biztosan a lány teteme mellé, és

széthajtva a leplet előbb meglátja a fejét, majd a zene tetőfokára hágásával egyszerre az ollóért nyúl, de csak többszörre jut a keze ügyébe, majd egy pillanatra megáll a mozdulatban, és elsötétül a kép. Ezek után újra a téren vagyunk, ahol azonban először az eddigiek során a házakat alulról tetejüket mutatva, a faszerkezetes házak közé függesztett zászlót látva jutunk el a föld szintig (földszintig), a bedeszkázott ablakú ház sarkának látványa után pedig jobbra mozog a kamera, ahol a főhős lakik, miközben a zene újra/továbbra is drámai, s kutyaugatást hallunk a távolból. A kamera beúszik a házba, s a belső szobában látjuk meg a főhőst, halljuk lépései tompa kopogását, majd mire beérünk a legbelső szobába, ahol a szekrényen a próbabábúfejek vannak, a főhős már meg is fogott egyet, és az ellenkező irányba, balra/kifelé/visszafelé indul. A kamera lustán követi őt, ezzel is fokozva a hangulatot, aztán látjuk az asztalon a vörös tincseket, és a főhőst fölötte, amint kalapácsot és szögeket vesz a fiókból. Mielőtt az első szöget beverné a bábu fejébe, köhögés fogja el, és a kép elsötétül.

A zárójelenetben először süt a nap, és halljuk a madárcsicsergést, a baldachint pedig szellő fújja (főhősünk a levegőtől is félt eddig), az ágyat lassan körbejáró kamerakép közben pedig hosszú percek óta először szólal meg a narrátor, és a halál láttának hatására történeteket ecseteli, először negatív, aztán pozitívabb hangvételben, miközben lassan meglátjuk az ágyán vörös parókában ülő főhőst, a zene pedig mondanivalójának pozitívabb mivoltával együtt vált szinte győzedelmes, ám továbbra is visszafogott, halk hangzásra. A stáblista szinte kihagyhatatlan, annyira az arcunkba jön, ízlésesen van elrendezve, szép betűtípussal, a zene pedig tovább szól, így van idő gondolkozni a látottakon.

A film konkrét nyelve, a Defoe (pontosabban nagybátyja, Henry Foe) által leírt, 17-18.századi angol gondolatokként való elhangzása olyan választás, ami az egész filmélményt, drámaélményt erősíti.

Vizuálisan nagy szerepe van a sötétségnek, ami pedig a technikából (stop-motion) adódik, az a nagyváros kis, házakkal körülvett terének a hideg, ködös, sötét, *mégis otthonos* érzete. El tudjuk képzelni, hogy hány ugyanilyen tér van még a városban, ahol ekkor, 1665 szeptemberében van a csúcson a járvány. Meghatározók még a közeli kameraállások, az esemény súlyát mutatandó, erre a legjobb példa a 3 perc körüli jelenet a kislánnyal és halott rokonával. A „jó” főszereplőket többet látjuk közelről.

Identifikáció

A film rövidege, és kevés szereplője ellenére nagyon erős azonosulási pontokat tartalmaz. Szinte minden egyes egy-másfél perces jelenet különböző érzelmekre játszik rá, azonban

össességében egyértelműen tudunk azonosulni a főszereplővel, a *parókakészítővel*, ugyanis mai szemmel ő egy WASP, amerikai helyett angol, de kb. ennyi különbséggel. Szinte minden érzelmét át tudjuk érezni: a sajnálatát a látottak alapján, (jelen helyzetünkben pláne nem nehéz elképzelni) a bezártságtól való nyugtalanságát, és azt a meredt, üres, elkeseredett figyelmet, amit a kevés inger között megjelenő egyetlen valódi inger okoz ebben a helyzetben: a halál folyamatos jelenléte. Átérezzük az utókor számára való megőrzés akaratát, hiszen mi is így vagy úgy, de átlagos mindennapjainkat is folyamatosan megörökítjük, nemhogy egy járványhelyzetet.

20-21. századi felnőtt férfiként is borzasztóan erős az egyedül, szerettei nélkül maradt maximum 10 éves lánygyermek látványa. A történetnek tehát azon kívül, hogy ad egy erős(?) férfialakot, akit ugyancsak gyengének állít be, fontos pontja az eredendően gyengékkel való azonosulás.

A technika használata és az arcvonások felerősítése olyan jól sikerült, hogy szinte hibátlan a film, az első perctől kezdve eléri a várt hatást, benne érezzük magunkat a történetekben, a tűzvész előtti London utolsó, már vészterhes évében.

Ideológia

A filmben fontos a szerepe az ilyen helyzetben is munkájukat végző hétköznapi hősöknek, a halottvívőknek és az örnek, ám az ör óvó munkavégzése a kislány szempontja miatt negatív színben tűnik fel. Mégis mikor összebólint kezében a lánnyal a főhősnek, érezzük a kötelességtudatos felnőttek közti egyetértést: ezt kell tenni.

Érdekes Defoe szavait a parókakészítő szájából hallani, megértjük, hogy hány és hány ember gondolkozhatott naphosszat a betegség és a fertőzés mibenlétén, hány nagy elme halt meg úgy, hogy nem jött rá az igazságra. A jó-rossz ellentét nem igazán húzható rá a filmre, felnőtt szemmel nézve megértjük mindenki motivációit a helyzetben, inkább egyfajta kollektív együttérzésre buzdít. A gyengeség, a halandóság, a gyarlóság a fő tulajdonságok, a korra jellemzően az Istenhit is megjelenik. Főhősünk kiemeli, hogy nem hisz a törökök által előnyben részesített predesztinációban, hogyan is élhetne abban a tudatban, hogy sorsa ellen mit sem tehet, inkább próbálja megfejtetni a járvány mibenlétét, és majd ha elkerülte, hálát adni érte Istennek. A természetfelettség és a halál tehát központi jelenségek miközben

A kíváncsiság és a hiúság mint negatív tulajdonságok jelennek meg a parókakészítőn, őt sem ítéli el azonban az átlagnéző tetteiért, inkább sajnálja, hogy nem tudott parancsolni magának,

ám ettől lesz ő is emberi. A mentális harcokba is betekintést nyerünk, el tudjuk képzelni, milyen PTSD-t okozott a járvány a túlélőknek, esetleg még „megspékelve” a következő évi tűzvénnyel.

A gonoszság eltűnése, az összefogás, összetartozástudat gondolataival végződik a film, ami akár az egész üzeneteként is felfogható (mint ahogy az alapjául szolgáló kötet zárógondolata is ez), arra buzdít, hogy tartsuk meg ezt a tulajdonságát a járványoknak, vigyük tovább utánuk való életünkbe.

Interpretáció

Ugyan nem lehetünk teljesen biztosak abban, hogy főhősünk meghal, így nyitva hagyja a kérdést a rendező, ám az addigiak (és saját tudásunk alapján) szinte *mérget* vehetünk rá, hogy így lesz. Nagy lecke tehát a film abból, hogy a járvány nem válogat, mindenki azt kapja amit „megérdemel”, legalábbis azt a szörnyű valóságot festi le, hogy attól még, hogy valaki gyenge és a néző méltónak tartja a megmenekülésre, egy ilyen helyzetben vajmi kevés esélye van a happy endre. Nincs igazság sem, akivel a legjobban szimpatizálunk, akinek a legjobban szurkolunk, a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő ragadja el a legkönnyebben a halál, és ez ellen nem tehetünk semmit, csak tehetetlenül markoljuk a takarót. Megdőlnék tehát előzetesen belénk-nevelt prekonceptióink, miszerint a rossz elnyeri méltó büntetését, a jó megmenekül stb. A járvány nem kímél senkit, még az okosabb, erősebb is egyetlen perc alatt hirtelen meghalhat, egy percig sem lehetünk biztosak benne, hogy nem követ el egy hibát, és nem hal meg akármikor. Senki sincs tehát teljes biztonságban, csak van aki jobban, van aki kevésbé, és ez az a borzasztó felismerés, amire a film rávezet.

A kritikusok reakciója: 17 győzelem+1 Oscar-jelölés. Mindenkit megérintett, az pedig maga a kategória sajátossága, hogy a mai napig talán a legkevesebbet előre a rövidfilmekről hallunk, mivel ezeket nem játsszák a mozik, és nem éri meg a streaming szolgáltatóknak sem felvenni a műsorba, egy-egy kivételtől eltekintve. Általában tehát nagyobb nemzetközi beharangozás nélkül, szinte a semmiből érkeznek a világ elé az ehhez hasonló nagy jelentőségű alkotások, és így talán nagyobb is a meglepetés, mintha egy végletekig szájbarágott új Disney-alkotás debütál. Az IMDB oldalán a @libertyvalance felhasználó több mint öt éves gyártási időről, és azt megelőző két és fél éves felkészülési időről ír, kiemelve, hogy a mai számítógépes animációdominált világból nézve mekkora motivációt is mutat a tökéletes alkotás felé, hogy a forgatás „helyszínét” saját kezükkel építették Steffen, és Anette Schäffler testvérek, a rendező és a producer. Csak egyet tudok vele érteni, 2020-ból a '90-es éveken keresztül visszatekinteni

1665-be igazán egyedülálló élmény, ugyanakkor el tudom képzelni azt is, milyen hatást váltott a film ki az egyszeri nézőből 1999-2000-2001-ben.

Összefoglalás és meglátások

Szeretném kiemelni a technikát, személyesen most láttam meg először, hogy mekkora lehetőség rejlik a stop-motion-technikában, ehhez a történethez pedig tökéletes választás, ugyanis életszerű, azonban az animáció adta legfontosabb lehetőségeket is kihasználja, emellett végeredményben még pénztárcabarát is valószínűleg.

A film maga pedig egy nagyon erős hatást gyakorol a szeretetről, összetartozásról, tudásról, tájékozottságról, családról, kötelességtudatról, hiúságról, vagyonosodásról alkotott képünkre.

Értelmezéséhez fontos megemlíteni, hogy nem elvonatkoztatandó az eredeti Defoe-műtől, azonban annak ismerete nélkül is megállja a helyét, az csak segíti az értelmisést. Önmagában is (ehhez Tersztyánszky Réka csoporttársunk volt segítségemre) nagyon erős hatást gyakorol a nézőre, minden különösebb magyarázat vagy előzetes tudás nélkül.

A film magyar változatáról részleteket sajnos sehol sem találtam, így tehát csak a könyv magyar kiadásából tudok kiindulni a nyelvi szint elemzésénél. Ha készült egyáltalán magyar szinkron, az ebben az esetben, amennyiben a Vámosi Pál által fordított kötet alapján készült, nem sokat vesz el az eredeti nyelvű filmélményből, ugyanis a fordítás szinte hibátlan, és tökéletesen átadja az eredeti, angol nyelvű mű hatását. Érdekes lenne megnézni, hogy milyen lenne a szinkron, ha újrafordították volna, azonban ehhez sajnálatos módon nem találtam semmilyen anyagot, így ez a kérdés megválaszolatlan marad.

Ma már valószínűleg nem hasonló keretek között készülne el egy ilyen film, ettől függetlenül én, mint egyszeri néző és elemző, nem igazán találtam kivetnivalót sem a film mondanivalójában, sem megvalósításában. Ömlengés nélkül mondhatom, hogy a film (és a könyv) óriási hatást gyakoroltak rám, máshogy tekintek az Istenhittől kezdve számos dologra, kiemelve a szeretetet és az ájtatosságot. Emellett inspirált az egyik legkönnyebb, mégis nagyon sok lehetőséget magában rejtő, általam eddig lenézett mozgóképkészítési technika tanulmányozására, a vele való megismerkedésre, kipróbálására. Hiányérzetem egyedül a magyar nyelvű források nem létezése miatt van, ezen én magam is változtathatnék esetleg, lehet hogy fogok is. Hálás vagyok, hogy a tanultakat egy ilyen kaliberű alkotás elemzésén keresztül kamatoztathattam, A parókakészítő mellett ugyanis nem haladt el az idő, inkább csak még nagyobb relevanciára tett szert, mindenesetre minden tekintetben nagyobb figyelmet érdemel.

Források

Ideal Standard Film: The Periwig-Maker, (1999), rendező: Steffen Schäffler, narrátor: Kenneth Branagh

YouTube.com, (Cristiano, Alves), The Periwig-Maker, 2019. május 26., Letöltés ideje: 2020. június 3.

<https://www.youtube.com/watch?v=vkILYLKaiac>

IMDB.com, The Periwig-Maker (A parókakészítő) (1999), Letöltés ideje: 2020. június 4.

<https://www.imdb.com/title/tt0239797/>

IMDB.com, The Periwig-Maker (1999), User Reviews, @libertyvalance, 8/10 ,

A thoughtful rendering of a classic Daniel Defoe novel. , 2001. március 21.,

Letöltés ideje: 2020. június 4.

https://www.imdb.com/title/tt0239797/reviews?ref =tt_ury

Magyar Elektronikus Könyvtár, Daniel Defoe, A LONDONI PESTIS, fordította Vámosi Pál, Letöltés ideje: 2020. május 31.

<https://mek.oszk.hu/02500/02566/02566.htm>

Port.hu, A parókakészítő filmadatlap, Letöltés ideje: 2020. június 5.

<https://port.hu/adatlap/film/tv/a-parokakeszito-the-periwig-maker/movie-55391>